

Antonín Kozoň

PATOPSYCHOLÓGIA
PSYCHOPATOLOGIA
POSTIHNUTÝCH
V SOCIALIZÁCI

Patopsychológia psychopatológia postihnutých v socializácii

Teória a prax sociálnej práce

Antonín Kozoň

2010

Recenzenti:

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.

MUDr. Milan Ignjatovič

PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Rozšírené vydanie publikácie *Úvod do patopsychológie postihnutých*
o oblasť otázok sociálnej práce postihnutých

Recenzenti:

prof. PhDr. Alžbeta Mrázová, PhD., MPH

doc. JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D.

doc. PhDr. Antonín Kozoň, CSc.

PATOPSYCHOLOGIA PSYCHOPATOLÓGIA POSTIHNUTÝCH V SOCIALIZÁCII

Teória a prax sociálnej práce

Obálka a grafická úprava: Antonín Kozoň

Text neprešiel jazykovou úpravou

© Antonín Kozoň

SpoSoIntE, Trenčín 2010

ISBN 978-80-970121-7-5

EAN 9788097012175

Obsah

Úvodné slová autora k rozšírenému vydaniu	11
Predhovor	12
Úvod	15
I. Otázky sociálnej práce postihnutých	17
Zdravotné a psychosociálne postihnutie v sociálnej práci	17
Tézy sv. Tomáša Akvinského v sociálnej práci	18
Predmet sociálnej práce	20
Oporné rámce sociálnej práce	21
Pomoc v sociálnej práci	23
Od pomoci – svojpomoci k socializácii	24
Porozumenie sociálnym potrebám postihnutých	26
Patopsychológia a psychopatológia v sociálnej práci s postihnutými	27
II. Všeobecná časť patopsychológie postihnutia	31
Predmet patopsychológie	31
Patopsychológia v systéme vied	32
Odborná terminológia	33
Psychická anomália	33
Psychický deficit	33
Retardácia	34
Psychická deprivácia	34
Demencia	35
Deteriorácia	35
Regresia	35
Frustrácia a stres	35
Defekt a defektivita	37
Postihnutý jedinec	39
Druh postihnutia	39
III. Ontogenéza z hľadiska patopsychológie	41
Vývinové poruchy	41
Akcelerácia	41
Retardácia	42
Charakteristika retardovaného vývinu	42
Biologické faktory porúch psychického vývinu	43
Mozgové poškodenie	43
Stavba mozgu	43

Obdobie vzniku poškodenia	48
Poškodenie analyzátorov	48
Negatívne vplyvy prostredia na psychický vývin	49
Normalita a abnormalita	50
Individuálna norma	51
Ideálna norma	51
Norma duševného zdravia	52
Norma v ontogenéze	53
Abnormalita	53
Kritéria normality	56
IV. Osobnosť postihnutého	56
Reakcie na postihnutie	59
Štruktúra osobnosti a jeho ontogenéza	59
Kognitívna oblasť (KO)	61
Emocionálna oblasť (EM)	61
Konatívna oblasť (RG, AD)	61
Osobnostné komponenty	61
Krízové obdobie adolescencie postihnutého	64
Postihnutie a možnosti kompenzácia	66
Identita osobnosti postihnutého jedinca	67
Sebadôvera a sebedovetie ako dve stránky identity	67
Modelovanie procesu socializácie postihnutého jedinca	70
Problémy socializácie postihnutých	70
Získané postihnutie	72
V. Špecifiká patopsychológie postihnutia	75
Zrakové postihnutie	75
Vývin kognitívnych a konatívnych funkcií	77
Vnímanie	77
Myslenie	77
Socializácia	78
Sluchové postihnutie	78
Vývin kognitívnych a konatívnych funkcií	78
Vnímanie	79
Komunikácia	80
Myslenie	80
Socializácia	80
Mentálne postihnutie – mentálna retardácia	81
Príčiny mentálnej retardácie	82
Stupne mentálnej retardácie	82

Vývin kognitívnych funkcií	84
Vnímanie	85
Myslenie	86
Pamäť	88
Reč	89
Socializácia	92
Postihnutie reči	94
Klasifikácia porúch reči	95
Poruchy receptívnej zložky	95
Poruchy expresívnej zložky	95
Centrálna porucha – dysartria	95
Periférna poruchy – dyslália	95
Neurotická porucha reči	95
Porucha zvuku reči	97
Kombinovaná porucha	97
Etiológia rečových porúch	97
Organické príčiny	97
Funkčné príčiny	98
Psychogénne príčiny	98
Socializácia	98
Somatické postihnutie	98
Cítenie tela	100
Druhy telesného postihnutia	101
Vývinové poruchy	103
Socializácia	105
Poruchy správania	105
Detský autizmus - pervazívna porucha	106
Patopsychológia vývinu	107
Socializácia	108
Hyperaktivita	109
Patopsychológia vývinu	110
Socializácia	113
Delikvencia	114
Biosocialita delikventného správania	115
Patopsychológia priebehu	116
Socializácia	118

VI. Psychopatologické problémy patopsychológie postihnutých	120
Poruchy kognitívnych, emocionálnych a konatívnych funkcií	121
Poruchy vnímania	121
Kvantitatívne poruchy vnímania	121
Kvalitatívne poruchy vnímania	121
Atypické poruchy vnímania	122
Poruchy vedomia	123
Kvantitatívne poruchy vedomia	123
Kvalitatívne poruchy vedomia	124
Poruchy idiognózie	125
Poruchy pozornosti	126
Zmeny pozornosti	126
Poruchy pozornosti	127
Poruchy fantázie	127
Zmenšenie fantázie	127
Zväčšenie fantázie	128
Poruchy kontroly fantázie	128
Poruchy kritickosti pri fantazijnej aktivite	129
Poruchy myslenia	130
Poruchy dynamiky myslenia	130
Globálne zmenšenie kvality myslenia	130
Poruchy obsahov myslenia	131
Formálne poruchy myslenia	132
Poruchy organizácie myšlienkového procesu	133
Poruchy pamäti	134
Kvantitatívne poruchy pamäti	134
Kvalitatívne poruchy pamäti	136
Poruchy interpretácie spomienok	137
Poruchy intelektu	137
Primárne poruchy	137
Sekundárne poruchy	138
Poruchy emotivity	138
Globálne poruchy emotivity	138
Špeciálne poruchy emotivity	140
Poruchy obsahov emócií	143
Poruchy konania a psychomotoriky	143
Poruchy konania a psychomotoriky	143

Kvalitatívne poruchy	144
Poruchy osobnosti	146
Paranoidná porucha osobnosti	147
Schizoidná porucha osobnosti	147
Emočne labilná porucha osobnosti	147
Anankastická porucha osobnosti	147
Histrionská porucha osobnosti	148
Astenická porucha osobnosti	148
Úzkostná porucha osobnosti	148
Narcistická porucha osobnosti	149
Disociálna (antisociálna, sociopatická) porucha osobnosti	149
Neurotické poruchy	149
Úzkostná porucha	150
Depresívna porucha	150
Konverzná (disociačná) porucha	152
Hypochondrická porucha	152
Neurastenická porucha	152
Obsedantne-kompulzívna porucha	154
Posttraumatická stresová porucha	154
Schizofrénia, schizofrenické poruchy, poruchy s bludmi a afektívne poruchy	156
Schizofrénia	156
Hebefrénna schizofrénia	157
Paranoidná schizofrénia	157
Katatónnna schizofrénia	157
Schizotypná porucha	158
Trvalé psychické poruchy s bludmi	158
Afektívne poruchy	158
Záver	161
Literatúra	167

Úvodné slová autora k rozšírenému vydaniu

V mojej psychoterapeutickej praxi s klientmi s psychosociálnymi problémami som zistil, že mnohé ich ťažkosti nemajú psychopatologický charakter, ale ide o osobité prejavy ich postihnutia, ktoré vo viacerých prípadoch skôr potrebujú úpravu sociálnych vzťahov, aby nedošlo stálym poruchám správania, či iným formám dekompenzácie osobnosti. Psychoterapia síce môže vytvoriť náhľad u postihnutého jedinca na svoje správanie, ale často jeho ťažkosti prekračujú psychoterapeutický rámec a vstupujú na pole sociálnej práce. Postihnutie je možné kompenzovať sociálnou terapiou, ako aj úpravou sociálneho prostredia, poradenstvom, materiálnou, psychickou a duchovnou starostlivosťou a pomocou. Postihnutý jedinec najčastejšie kladie otázky odborníkom na splnenie najprimárnejších potrieb svojej existencie – hmotné zabezpečenie, odstránenie zdravotných ťažkostí, osobných problémov v interakčných vzťahoch, samoty, riešenie situácie zamestnania a pod. Dospel som k presvedčeniu, že u zdravotne postihnutých jedincov je opačný problém, než je to u psychosociálne postihnutých. Totiž mnohé ich ťažkosti sú považované za patopsychologicky podmienené, ale ide skôr o dôsledok negatívneho dopadu nepriaznivých sociálnych vzťahov na osobnosť zdravotne postihnutého. Využívajú síce sociálne služby na riešenie svojich problémov, ale tieto majú tiež psychopatologické dôsledky, ktoré sú psychoterapeuticky a psychiatricky riešiteľné, ale sú prekryté patopsychologickou symptomatológiou. Preto si myslím, že je potrebné, aby sociálny pracovník mal znalosti diferenciálnej diagnostiky aj z oblasti patopsychológie postihnutých. Počas psychoterapeutickej praxe som sa zamýšľal nad možnosťami úspešnej sociálnej adjustácie jedincov s rôznymi druhmi postihnutia, čo som po výskumných analýzach zhrnul do teórie utvárania identity osobnosti postihnutého v procese socializácie, či identifikoval pomerne jednoduchú diagnostiku vstupov primárneho sociálneho prostredia na prognózovanie vzniku rôznych typov porúch správania a možnosti primeranej odbornej intervencie. Tieto výsledky boli zverejnené ako štúdie vo viacerých odborných publikáciách. Pre teóriu a prax sociálnej práce, ako aj pre študentov sociálnej práce, ošetrovateľstva, liečebnej či špeciálnej pedagogiky, sú zhrnuté v ucelenejšej podobe v monografiách *Špecifiká zaobchádzania s odsúdenými vo väzení*, *Príbehy ľudí s neurózou: Kazuistiky z hlbinej psychoterapie nezamestnaných*, *Psychológia osobnosti v socializácii a Sociálna práca s rizikovým klientom*. Znalosti z oblasti patopsychológie a psychopatológie by mali byť znalostnou súčasťou v profesionálnej výbave sociálneho pracovníka.

Autor

Predhovor

Publikácia *PATOPSYCHOLOGIA PSYCHOPATOLÓGIA POSTIHNUTÝCH V SOCIALIZÁCII* je rozdelená do šiestich kapitol. Ústrednou témou študijných textov je patopsychológia postihnutých, ktorá ako hraničná a aplikovaná vedná disciplína, má významné miesto pre rozvoj teórie a praxe vedného odboru Sociálna práca. Autor podáva výklad pojmov používaných v patopsychológii, aby sa objasnil vzťah sociálnej práce s postihnutými jedincami. Popisuje postihnutého jedinca a druhy postihnutia. Jadro práce tvoria štyri kapitoly Otázky sociálnej práce postihnutých, Ontogenéza z hľadiska patopsychológie, Špecifiká patopsychológie postihnutia a Psychopatologické problémy patopsychológie postihnutých.

Odpovede na otázky sociálnej práce s postihnutými vychádzajú z téz sv. Tomáša Akvinského, kde sociálne aktivity v európskych podmienkach sú podmienené židovsko-kresťanskou kultúrnou tradíciou. Pre pochopenie predmetu sociálnej práce s postihnutými jedincami sa vychádza z objasnenia významu tézy o skutočnej slobode ako usporiadanej slobode, ktorá je determinovaná spoločenskými pravidlami. Sociálna práca má smerovať k slobode človeka, jeho svojprávnosti vzhľadom na dané reálne možnosti.

Znalosť patopsychológie a psychopatológie umožňuje sociálnemu pracovníkovi kompetentne nadviazať dialóg porozumenia s postihnutými jedincami pri objektivizácii, moralizácii a terapeutizácii sociálnej práce. Patopsychológia ontogenézy postihnutých sa zameriava nielen na zmyslové defekty, ale aj somatické postihnutia a poruchy správania. Popri špeciálnopedagogickom a liečbopedagogickom formatívnom pôsobení sociálnej integrácie, sa do popredia dostáva socializačná činnosť sociálnej práce. Neuropsychológia ozrejmuje biologické faktory porúch psychosociálneho vývinu. Pre názorne porozumenie dynamike osobnosti postihnutého jedinca autor ponúka model osobnosti a jej ideálnu štruktúru. Riešenie problémov socializácie postihnutých sa dá vysvetliť zasa modelom socializácie osobnosti.

Každá časť kapitoly druhu postihnutia je ukončená možnosťami socializácie, vývinom kognitívnych a konatívnych funkcií s dopadom na emocionálnu oblasť. Osobitná pozornosť sa venuje poruchám správania, kde sú poskytnuté nielen patopsychologické, ale aj neuropsychologické zdôvodnenia pre oblasť sociálnej práce. K detskému autizmu a hyperaktivite je priradená aj delikvencia ako patopsychologická kategória postihnutia. Neurológia naznačuje pre oblasť patopsychológie postihnutých jedincov zmenu ich postojov vytváraním nových imprintingových ciest vedených emocionálnymi stopami s oblasťou kognitívnych funkcií v prosociálne konatívne smerovanie osobnosti. Postihnutie je možno pozitívne

kompenzovať sociálnou aktivitou a opatreniami sociálnej práce. Neriešené patopsychologické problémy u postihnutých môžu byť zdrojom psychopatologických porúch a tieto sa prekrývajú s dôsledkami postihnutia. Je dobre, keď sa tieto druhotné ťažkosti postihnutých vedia počas intervencie sociálnej práce identifikovať, aby sa nestávali ťažko prekonateľnou bariérou v procese socializácie.

ISBN 978-80-970121-7-5

EAN 9788097012175